

ZALESJE

partizanska bolnica

... kdo pa so ti mladi fantje,
ki jim tak žari obraz?

... kdo pa so dekleta mlada,
ali ni jih prav nič strah?

Začetek 2. svetovne vojne

Druga svetovna vojna se je v Sloveniji, ki so jo napadalci obkrožali z vseh strani, začela 6. aprila 1941. Nemci s severa, Italijani z zahoda in Madžari z vzhoda so si razdelili celotno ozemlje in ga zasedli v manj kot tednu dni. Po italijanski zasedbi so se na Primorskem začele organizirati partizanske uporniške skupine, ki so imele veliko podporo domačinov, in že septembra 1941 je nastala Brkinska četa. Zaradi učinkovitosti je bila trn v peti tako italijanskim kot kasneje nemškim okupatorjem, ki so jo večkrat poskusili uničiti z agresivnimi ofenzivami, hkrati pa se maščevali z deportacijami in likvidacijami domačinov. Upor se je še okrepil po kapitulaciji Italije leta 1943, ko so ustanovili Brkinsko brigado in nato še Istrski odred.

Že pod italijansko zasedbo so imeli brkinski partizani težave z zdravljenjem ranjencev. Večinoma so jih zdravili po domovih zavednih Brkincev, kar je bilo smrtno nevarno početje, tu in tam pa so postavili zasilne bolnišnice v skritih jamah. Hudo ranjene so včasih s ponarejenimi dokumenti spravili v bolnišnico v Trst ali na Reko, na pomoč pa so priskočili tudi zavedni zdravniki iz Ilirske Bistrice, Kozine, Divače in Postojne.

Torba z orodjem ►

Po umiku Italijanov in prihodu Nemcev se je srditost bojov povečala, brutalnost novih okupatorjev pa postala nepredstavljiva. Boji v septembru 1943, zlasti šesta nemška ofenziva, so zapustili toliko ranjencev, da je bilo nujno ustanoviti vsaj zasilno bolnišnico. Prva zasilna bolnišnica v Brkinih je nastala novembra 1943 v Padežu, skrita v tesni dolini za najbolj samotno kmetijo Šproharjevih, kjer so ranjence tudi sprejemali. Predvsem zaradi izjemne požrtvovalnosti zavednih domačinov z bližnjih kmetij je dobro delovala. Po spopadu na Tatrah, ko so nacisti Šercerjevi brigadi zadali hud udarec, pa bolnica ni zmogla več oskrbeti vseh. Nacisti so še stopnjevali pritisk, vedno pogosteje pa so napadali tudi četniki in nedičevci. Zadnje mesece leta 1943 je bolnišnico upravljal tržaški študent medicine Bernard Šemrlj - Nadi, ki pa se je konec decembra vrnil na študij. Bolnišnico je prevzel italijanski

vojaški zdravnik »Pietro«, ki so mu poleg nesposobnosti in prevzetnosti očitali smrt četnega komisarja Jožeta Volka zaradi prevelikega odmerka morfija. Tako je zasilna bolnišnica v Padežu v začetku 1944 doživljala številne grenke trenutke. K sreči pa je v noči na 13. januar v Senožečah iz nemškega ujetništva pobegnil major Rdeče armade, ruski zdravnik dr. Magomed Gadžijev, se priključil brkinskim partizanom in že 22. januarja prevzel vodenje te bolnišnice. Takoj se je lotil reorganizacije, si priskrbel pomočnike in sodelavce ter uvedel dokumentiranje vseh ranjencev. Anestezist je bil Dušan Dujc, inštrumentalist Dušan Dobrila, intendant Jože Petkovšek - Branko, mizarska dela je opravljal Jože Resinovič - Očka, kuhala pa je Malka Krebelj z Ostrožnega Brda.

Nosila ►

Nastanek bolnice Zalesje

Nemci so bili v Brkinih vse dejavnejši in v Padežu je kmalu postalo prenevarno, zato je dr. Gadžijev s sodelavci začel iskati varnejši prostor za večjo bolnišnico. Našel ga je v zaraščeni rebri, imenovani Boršt nad Šmagorsko dolino, in lokacijo poimenoval Zalesje, kar v ruščini pomeni »za gozdom«. Brkinski partizani so po navodilih dr. Gadžijeva v največji tajnosti – in predvsem ponoči – približno dober kilometer od požgane Šmagorjeve domačije zgradili barako in že dan po dokončanju vanjo sprejeli devet ranjencev. A baraka je zamakala, bila pa je tudi preblizu gozdne poti, zato so se premaknili globlje v gozd in postavili drugo, mnogo večjo. Približno 200 metrov stran so zgradili še kuhinjo. Dimnik so speljali pod zemljo in odprtino zasuli z vejami, da se je dim razpršil. Kurili so samo suha polena brez lubja, težave pa so imeli s sekanjem in žaganjem drv, saj so poleg dima morali paziti tudi na

▲ Baraka za ranjence

hrup. Pol kilometra od prvotne barake so v strmem bregu zgradili skrivališče oz. zemljanko za hudo ranjene. V njem so bila preprosta ležišča in prostor za operacijsko mizo. Vhod v zemljanko je bila odprtina visoka in široka manj kot meter. Skoznjo so potiskali ranjence na nosilih kot kruh v peč. Vsakokrat so odprtino zakrili z lesenim pokrovom, obloženim z mahom in listjem, nanjo pa so postavili drevo. Nekoliko stran od barake so zgradili zemljanki za skladiščenje hrane in zdravil. Z vejami, mahom in listjem so vedno znova zamaskirali vse sledove v širši okolici, pozimi pa so stopinje zakrivali tako, da so

Karbidovka ►

nanje s sitom sejali sneg. Prvo poročilo navaja osem ranjencev, dvajset bolnikov, zdravnika, tri bolničarje, dva strežnika, ekonoma in mitraljeza.

Zdravljenje v bolnišnici Zalesje, ki ga je dr. Gadžijev uvedel po načelih sovjetske frontne kirurgije, je bilo navkljub težavnim razmeram, pomanjkanju zdravil, zdravniških pripomočkov in opreme ter stalni nevarnosti zelo uspešno, saj je od 207 umrlo le 5 pacientov. Poleg rutinskih posegov in zdravljenja bolnikov je izvajal tudi za tiste razmere zelo zahtevne

operacije, vključno z amputacijami. Prva težja operacija v Zalesju je bila 12. maja, ko je dr. Gadžijev hudo ranjenemu Antonu Jenku amputiral nogo. Operacija je trajala dve uri. Dva od treh asistentov sta omedlela, instrumentalistu pa so od nervoze instrumenti padali po tleh. Za nameček je pacientu odpovedovalo srce. Zdravnik je moral prekiniti operacijo in ga oživljati z masažo srca. Pacient je po dveh dneh negotovosti preživel in okreval.

▼ Zemljanka

▲ Primer žage, s katero so si pomagali pri amputaciji.

Viri: 1. OŠ RUDIJA MAHNIČA – BRKINCA PREGARJE. 2010. Partizanska bolnica Zalesje. Obrov: Osnovna šola Rudija Mahniča – Brkinca Pregarje. 2. ŠINKOVEC, Črtomir. 1966. Uporni svet pod Snežnikom. Ilirska Bistrica: Občinski odbor zveze združenj borcev NOV. 3. ZADNIK, Maks. 1975. Istrski odred. Nova Gorica: Partizanska knjiga.

Pesem na naslounici:

»Naša vojska«, France Kosmač, Marjan Kozina

Za usebino je odgovorna Občina Ilirska Bistrica. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014–2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Uspešna oskrba ranjencev

◀ Primer jedilnega
pribora

”

Skrb za ranjene in bolne partizane je bila v tistih letih slehernemu Brkincu najpomembnejša naloga. Čeprav so vsi približno vedeli, kje se bolnišnica nahaja, je Nemcem, ki so vedeli, da obstaja, in jo besno iskali, ni izdal nihče. Osebj se je strogo ravnalo po načelu »Kdor ne ve, ne pove!« in vsakega ranjenca ali bolnika v bolnišnico in iz nje prepeljalo z zavezanimi očmi in po podaljšani poti. Težavnost razmer in napore osebja nam morda najbolje opišejo spomini požrtvovalne kuharice Malke Krebelj, ene od stebrov bolnišnice Zalesje:

»Včasih je bilo treba skuhati tudi za 60 ali 70 ljudi, toda: kako to urediti, ko pa je bilo treba skrivati usak plamenček, usak odtenek dima, hoditi le ponoči v snegu in temi, brisati za seboj usako sled in nositi usako kapljo vode 400 do 500 metrov daleč! Z uro oddaljenega Ostrožnega Brda je bilo treba prinesiti usako skorjo kruha, mleko, krompir in vse druge potrebščine v največji tajnosti ... In vedno smo bili v strahu, posebno pozimi 1944/45, ko so Nemci in četniki venomer rogovilili okoli naše bolnice. Ampak takrat smo vse to zmogli in vzdržali, ker smo bili mladi, delali pa smo z navdušenjem in neomajno verjeli v našo pravično stvar ...«

“

◀ Kuhinja v Zalesju

Mlinček za kavo ▶

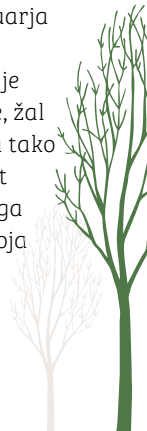
Vohunstvo in odkritje bolnice

Zlasti po 1. septembru 1944 je bila bolnišnica stalno ogrožena, zato so petkrat organizirali prenose ranjencev iz Brkinov čez Pivko na Notranjsko. Prenosi so bili povezani z izrednimi napori borcev, velikim trpljenjem ranjencev in stalno nevarnostjo za vse. V začetku novembra so se zelo okrepili napadi okupacijskih sil. Prodirali so čedalje globlje v Brkine in partizanske enote so bile vedno bolj ogrožene. Vrstile so se aretacije terenskih sodelavcev NOB, za partizanske enote je bil sovražnik premočan. Nemci so na vse načine skušali odkriti bolnico, saj so vedeli, da bi bil to hud moralni udarec borcem in upornim Brkincem. Zasliševali so domačine, bolnico iskali po gozdovih in med partizanske kurirje na območju Brkinov vtihotapili dva vohuna. 18. novembra so odkrili in razdejali kuhinjo bolnišnice. Premik bolnišnice je bil neizogiben. Začela se je dvomesečna selitev ranjencev in bolnikov, ki je v mrzlem dežju in snegu pomenila nepredstavljivo trpljenje. Medtem ko so se

Kurirska torba ▶

v strašnih razmerah skrivali po brkinskih gozdovih, so pripadniki SS-a in nemške vojske izvedli še dve ofenzivi na bolnišnico, končno odkrili tudi barako in zemljanko, ju požgali ter uničili zalogo hrane in zdravil. V najhujših razmerah so se znova izkazali prebivalci Suhorja in drugih brkinskih vasi. Večino bolnikov so skrili po svojih domovih in ponovno tvegali svoja življenja. Osem članov osebja se je s poslednjimi tremi oskrbovanci iz Brkinov 18. januarja prebilo preko Pivke do Snežnika, kjer so se priključili osebju SVPB-S. S tem je prenehala delovati bolnišnica Zalesje, žal premalo znana, a izjemnega pomena tako za zdravje primorskih partizanov kot tudi za moralno pogumnega brkinskega prebivalstva in s tem za uspešnost boja proti okupatorjem.

Dr. Magomed Gadžijev – Mišo

Rodil se je 10. maja 1914 v Bujnasku, v današnji avtonomni republiki Dagestan, kot pripadnik avarske narodne skupnosti. V družini je bil zdravniški poklic tradicija, zelo uspešen je bil njegov ded, ki je bil kot slaven zdravnik poznan celo na ruskem carskem dvoru. Mladi Magomed pa se je pod vplivom tedanjih političnih idej v Sovjetski zvezi odločil prekiniti tradicijo in se po gimnaziji odločil za študij montanistike. A dedov vpliv je bil premočan, začutil je naklonjenost do zdravniške vede, vpisal medicino in jo uspešno končal. Kot izredno perspektivnega študenta so ga po diplomi poslali na izpopolnjevanje v Moskvo, kjer se je posvetil kirurgiji.

V Rdečo armado je vstopil leta 1939 kot zdravnik drugega ranga, kmalu postal načelnik sanitetne službe in 1942 napredoval v kapetana. Kot dolgoletnega komsomolca so ga sprejeli v komunistično partijo in postal je major Rdeče armade.

Njegovo življenje je ubralo povsem nepričakovano pot, ko so ga konec 1942 ranjenega ujeli Nemci in odvedli v ujetništvo. Na poti v Italijo je 10. januarja 1944 njegov oddelek prispel v Senožeče, kjer je dr. Gadžijev v noči na 13. januar skupaj s Kozakom Borisom Abdulajevim pobegnil. Po snegu in burji sta tavalala tri

dni, potem pa prispela na Ostrožno Brdo h gostoljubni partizanski družini Franca Masla, očeta osmih brkinskih partizanov, ki je obvladal malo ruščine. V Istrskem odredu so ravno tedaj krvavo potrebovali zdravnika in ubežnika so kmalu vključili v svoj odred. Zdravnik je dobil partizansko ime Mišo in z veseljem sprejel vodenje bolnišnice v Padežu, štab VII. korpusa pa mu je, navdušen nad njegovim znanjem, delavnostjo in

poštenostjo, dovolil nositi čin majorja. Dr. Gadžijevu je bila v veliko pomoč bolničarka Marina Lenarčič, ki je v partizanih postala tudi njegova žena in mati vrhunskega slovenskega kirurga dr. Eldarja Magomedoviča Gadžijeva. Doktor Mišo se je po vojni vrnil v rodni Dagestan in tam v »Dagestanski pravdi« opisoval junaštva slovenskih partizanov in dogodke

v bolnišnici Zalesje. Do konca življenja je ostal v stikih s slovenskimi soborci, ki niso pozabili njegovega prispevka pri NOB, on pa se jim je v mnogih pismih ganljivo zahvaljeval za požrtvovalno reševanje življenj, med drugim tudi svojega. Umrl je 24. novembra 1972 v rodnem Bujnasksu.

◀ Pismo gospe Marije Petrinja, v katerem opisuje svojo izkušnjo z dr. Magomedom Gadžijevim.

Sem so. lekna Petrinja Marija Darinka-roj. Mlk na Salorju
v Zalesju. Ko sem bila stara 7-8 let sem večkrat imela
kudo partrupet na palcu desne roke. Imela sem gačfno
bubo, ki sem jo držala v pesti in je bila glava-kele slava.
Kako sem prišla v stik z rošim očetom - partizan-jedernikom,
ki smo mu pogovorno rekli »Dus« ali Mišo (večkrat partizan-
sko ime) ne vem. Tam pa, da je oče, ki je bil trojač
šival po partizane in v glavnem me je enega dne
zdravnik prišel iskat domov s konjem v uniformi. Tam
so mi zavezali oči in skozi okno sem dala roko. Čepeljal
me je kudo domov na konju. To mi je ostalo goro v spominu.
Oficerica hplela in roka mi je ni mi se služi, se po na

◀ Komplet zdravil iz
2. svetovne vojne

Projekt rekonstrukcije Partizanske bolnice Zalesje temelji na razpoložljivih pisnih virih in pričevanjih oseb, ki so delovale v Partizanski bolnici Zalesje, ter njihovih potomcev. Glede na oddaljenost dogodka in pomanjkanje natančnih zapisov o legi in obliki objektov dopuščamo možnost, da obnoveni objekti po obliki in legi odstopajo od dejanskega stanja.

Geodetska uprava Republike Slovenije, DOF 2017, LIDAR 2015, TTNS 1997

KONTAKT:

TIC Ilirska Bistrica
Gregorčičeva c. 2
6250 Ilirska Bistrica
info@tic-ilbistrica.si
www.tic-ilbistrica.si/zalesje

tel.: +386 5 99 85 011 | tel.: +386 5 99 66 278 | GSM: +386 30 345 221

Izdal: Občina Ilirska Bistrica | Besedilo: Miha Krivic | Fotografije: arhiv družine Gadžijev in Markacija d.o.o. | Ilustracije: Tea Goljevšček | Lektoriranje: Mateja Rosa | Produkcija: Markacija d.o.o. | Naklada: 3000 izvodov

www.MARKACIJA.si

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje